

Utbildningsutskottets betänkande

1980/81: 20

med anledning av proposition 1980/81: 100 såvitt gäller vissa gemensamma frågor för högskola och forskning jämte motioner

NIONDE HUVUDTITELN

Propositionen

Regeringen har i proposition 1980/81:100 bilaga 12 (utbildningsdepartementet) under avsnittet D. Högskola och forskning rubriken Vissa gemensamma frågor (s. 343–400) behandlat högskole- och forskningsfrågor av allmän karaktär samt föreslagit riksdagen att

1. bemyndiga regeringen att slutligt avgöra huruvida den besparing av 15 milj. kr., som beräknats under anslaget till lokalkostnader m.m. vid högskoleenheterna, i sin helhet skall tas ut under detta anslag eller delvis genom andra generella besparingsåtgärder som berör andra anslag,

2. godkänna vad som i propositionen anförts beträffande den fortsatta höjningen av resursstandarden inom det tidigare utbildningsområdet med fritt tillträde i högskolan,

3. godkänna vad som i propositionen anförts beträffande planering av åtgärder för särskilda handikappändamål.

4. godkänna vad som i propositionen anförts beträffande medelsanvisningen till vissa kurser för utländska studerande,

5. bemyndiga regeringen att besluta om omföringar mellan anslag för högskolan m.m. i enlighet med vad som förordats i propositionen.

6. godkänna vad som i propositionen anförts beträffande riktlinjer för finansieringen av driftkostnaderna för LIBRIS-systemet.

Vidare har regeringen berett riksdagen tillfälle ta del av vad som i propositionen anförts om provisorisk ordning för antagning av studerande som utlottats två gånger.

Motionerna

1980/81:257 av Olle Aulin m.fl. (m) vari yrkas att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad i motionen anförts om undersökning av förutsättningarna för en särskild högskoleenhet i Malmö.

1980/81: 379 av Gunnar Biörck i Värmdö (m) vari yrkas att riksdagen hos regeringen begär en skyndsam översyn av den s. k. högskolereformen för att snarast återge universitetsväsendet stadga och effektivitet.

1980/81: 380 av Gunnar Biörck i Värmdö (m) vari yrkas att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad som i motionen anförts om nödvändigheten att omdisponera forskningsmedel i statsbudgeten.

1980/81: 446 av Helge Hagberg m. fl. (s) vari yrkas att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna behovet av en samlad översyn av de konstnärliga utbildningarna.

1980/81: 558 av Yngve Nyquist m. fl. (s) vari yrkas att riksdagen hos regeringen begär en utredning om effekterna av riksdagens beslut att prioritera nya högskolor och förslag om hur prioriteringen skall preciseras och genomföras de närmaste åren.

1980/81: 559 av Roland Sundgren m. fl. (s) vari yrkas att riksdagen beslutar som sin mening ge regeringen till känna vad som i motionen anförts om fördelningen av anslaget till lokala och individuella linjer och enstaka kurser.

1980/81: 732 av Ylva Annerstedt (fp) vari yrkas att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad i motionen anförts om att den fortsatta utbyggnaden av högskoleutbildning i Stockholmsregionen i första hand förläggs till Södertälje.

1980/81: 744 av Joakim Ollén (m) och Rune Rydén (m) vari yrkas att riksdagen beslutar

1. att hos regeringen begära förslag om en avveckling av regionindelingen inom högskoleområdet och om en avveckling av regionstyrelserna jämte kanslier,

2. att hos regeringen begära en översyn av den regionala spridningen av högskoleresurserna i landet,

3. att hos regeringen begära en översyn avseende högskolans institutionella organisation och administration i syfte att dels åstadkomma besparingar, dels en ökad effektivitet i beslutsprocessen,

4. att som sin mening ge regeringen till känna att fortsatta sparplaner inom högskolesektorn i första hand bör omfatta organisations- och administrationsområdet och att de resurser som frigörs i samband härmed till viss del bör tillföras forskning och forskarutbildning.

1980/81: 746 av Ingrid Sundberg (m) och Olle Aulin (m) vari, såvitt nu är i fråga yrkas

1. att riksdagen hos regeringen begär att regionstyrelserna med tillhörande kanslier avvecklas.

(Yrkande 2 behandlar utskottet i annat sammanhang.)

1980/81: 966 av Arne Gadd (s) och Hans Alsén (s) vari yrkas att riksdagen hos regeringen anholder att ett förslag till forskningspolitiskt program om Kooperationen som företagsform, idé och folkrörelse föreläggs riksdagen i den forskningspolitiska propositionen.

1980/81: 967 av Lars Gustafsson (s) och Bengt Wiklund (s) vari yrkas att riksdagen hos regeringen anholder om att den tidigare aviserade utredningen om anslaget till lokala och individuella linjer och enstaka kurser snart sätts i gång.

1980/81: 973 av Olof Palme m. fl. (s) vari, såvitt nu är i fråga, yrkas

1. att riksdagen som sin mening beslutar ge regeringen till känna vad som i motionen anförts om den aviserade utredningen om högskola och forskning,

3. att riksdagen som sin mening beslutar ge regeringen till känna vad som anförts om antagningskapaciteten för grundläggande högskoleutbildning,

15. att riksdagen som sin mening beslutar ge regeringen till känna vad som i motionen anförts om tillträde till forskarutbildning,

16. att riksdagen som sin mening beslutar ge regeringen till känna vad som i motionen anförts om handledning av doktorander,

19. att riksdagen som sin mening beslutar ge regeringen till känna vad som i motionen anförts om planeringsramar för forskningsråden.

20. att riksdagen som sin mening beslutar ge regeringen till känna vad som i motionen anförts om bas för sektorsforskningen.

(Övriga yrkanden behandlar utskottet i annat sammanhang.)

1980/81: 1286 av Stina Eliasson m. fl. (c) vari yrkas att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad som anförts om inriktningen av de små högskolorna.

1980/81: 1304 av Sten Sture Paterson (m) vari yrkas att riksdagen hos regeringen begär att motionen överlämnas till Nääsutredningen för beaktande.

1980/81: 1319 av Lars Werner m. fl. (vpk) vari, såvitt nu är i fråga, yrkas

1. att riksdagen uttalar att de målsättningar som anges i motionen skall utgöra grundvalen för den högre utbildningens utformning, inriktning och reformering,

2. att riksdagen hos regeringen hemställer om förslag

d) om avskaffande av betygen inom högskolan,

e) innebärande att alla styrelser inom högskolan – under regionstyrelsenivå – skall utses av dem som är verksamma inom högskolan i en gemensam valkorporation enligt principen en människa – en röst,

f) om upphävandet av lagen om elektorsförsamlingar och att dessa ersätts med allmänna direkta val i en valkorporation till linjenämnder och högskolestyrelser,

g) om avskaffande av kårobligatoriet i enlighet med vad som anförs i motionen.

(Övriga yrkanden behandlar utskottet i annat sammanhang.)

1980/81: 1469 av Sven Aspling m. fl. (s) vari – med hänvisning till vad som anförts i den till näringsutskottet remitterade motionen 1980/81: 1468 – yrkas att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad i motionen anförts om allmänna utbildningspolitiska insatser i Värmland.

1980/81: 1677 av Göran Allmér m. fl. (m) vari yrkas att riksdagen beslutar att som sin mening ge regeringen till känna vad som i motionen anförts beträffande åtgärder för ett effektivare utnyttjande av utbildningsplatserna i högskolan.

1980/81: 1688 av Helge Hagberg m. fl. (s, m, c, fp, vpk) vari yrkas att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad som i motionen anförts angående utredning av möjligheterna att stödja forskningen vid högskolorna i Karlstad, Växjö och Örebro.

1980/81: 1689 av Helge Hagberg m. fl. (s, m, c, fp, vpk) vari yrkas att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad som i motionen anförts angående utredning av möjligheterna att stödja den forskning som Örebro läns landsting initierat.

1980/81: 1696 av Anders Högmark m. fl. (m) vari yrkas att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad som i motionen anförts angående utredning av möjligheterna att stödja forskningen vid högskolorna i Växjö, Karlstad och Örebro inför utarbetandet av den forskningspolitiska propositionen.

1980/81: 1713 av Marianne Stålberg m. fl. (s) vari, såvitt nu är i fråga, yrkas att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad som anförts i motionen och på lämpligt sätt genomför förslagen om

10. att universitetskanslersämbetets och universitets- och högskoleämbetets förslag om ökad jämställdhet inom högre utbildning och forskning beaktas i regeringens kommande anslagsfördelning.

11. att forskning om arbetsmiljön på typiska kvinnodominerade områden intensifieras.

(Övriga yrkanden behandlar utskottet i annat sammanhang.)

Utskottet

Utskottet behandlar i betänkandet först motioner som väckts under den allmänna motionstiden år 1981 och som rör övergripande frågor inom högskolan och därefter förslag som regeringen under rubriken Vissa gemensamma frågor underställt riksdagen.

Översyn av högskolans organisation m. m.

I motion 1980/81:1319 återkommer vänsterpartiet kommunisterna till sin syn på högskolans organisation och uppgifter. Reformen på högskolans område har enligt dess mening inte inneburit förändringar som är till gagn för arbetarklassen. Utbildningen inriktas nu på att bygga upp och förnya det kapitalistiska samhället och samtidigt förhindra en samhällsomdaning i socialistisk riktning. Utbildningen måste vara nyttig för samhällets långsiktiga utveckling och för de stora grupperna i samhället. Motionärerna kräver en radikal demokratisering av högskolan. De *målsättningar* som anges i motionen skall enligt motionärerna utgöra grundvalen för *den högre utbildningen* (yrkande 1).

Utskottet har tidigare, senast i betänkande 1979/80: 28, avstyrkt motionsyrkanden av vänsterpartiet kommunisterna med liknande innehåll. De övergripande målen för den högre utbildningen tog riksdagen ställning till vid besluten om högskolereformen (prop. 1975:9, UbU 1975:17, rskr 1975:179; prop. 1976/77: 59, UbU 1976/77: 20, rskr 1976/77: 246).

Utskottet anser inte att det med anledning av vad som anförs i motionen finns skäl för riksdagen att göra något förnyat uttalande om målen för högskolan. Yrkande 1 i motion 1980/81:1319 bör därför avslås av riksdagen.

En skyndsam *översyn av högskolans organisation* för att ge högskolan stadga och effektivitet föreslås i motion 1980/81: 379. I motion 1980/81: 744 begärs en översyn av högskolans institutionella organisation och administration dels för att åstadkomma besparingar, dels för att skapa ökad effektivitet i beslutsprocessen (yrkande 3). Motionärerna anser att fortsatta sparplaner inom högskolan i första hand bör omfatta organisations- och administrationsområdet och att de resurser som frigörs därigenom till viss del bör tillföras forskning och forskarutbildning (yrkande 4). Förslag om en avveckling av regionindelningen inom högskolan begärs i yrkande 1 i sistnämnda motion, likaså en avveckling av regionstyrelserna, vilket också begärs i motion 1980/81: 746 (yrkande 1). Det är enligt motionärerna nödvändigt att spara också inom högskolan, och det är då naturligt att minska kostnaderna för administrationen. Regionstyrelserna kan enligt motionärerna avvecklas utan men för vare sig utbildning eller forskning. Den institutionella organisationen för högskoleutbildningarna i Malmö, vilka nu organisatoriskt ingår i universitetet i Lund, tas upp i motion 1980/81: 257. Motionärerna anser att en mera ändamålsenlig organisation bör eftersträvas. En undersökning bör därför göras av förutsättningarna för att föra samman utbildningarna med pedagogisk och kulturell inriktning i Malmö till en särskild högskoleenhet.

Regeringen tillkallade år 1979 en kommitté (uppföljningskommittén) med uppgift att följa utvecklingen av högskolereformen (U 1979: 03). Kommittén skall ta del av det material som kommer fram genom universitets-

och högskoleämbetets (UHÄ) uppföljning av högskolereformen och bedöma i vad mån den nya högskolan infriar de förhoppningar som knutits till reformen. Kommittén har nyligen fått tilläggsdirektiv (Dir 1981:13). Enligt dessa skall kommittén göra en översyn av den administrativa verksamheten inom högskoleorganisationen i syfte att finna organisatoriska och administrativa förenklingar inom denna.

Enligt utskottets mening kan önskemålen i motionerna om en översyn av högskolans organisation anses tillgodosedda genom tilläggsdirektiven till kommittén. Motionerna 1980/81: 257, 379, 744 yrkandena 1, 3 och 4 samt 746 yrkande 1 kan därför avslås av riksdagen.

En samlad *översyn av de konstnärliga utbildningarna* föreslås i motion 1980/81:446. Motionärerna erinrar om att de konstnärliga utbildningarna i Göteborg och Lund/Malmö i samband med högskolereformen inordnades i resp. universitet där. Organisationen för de konstnärliga utbildningarna i Stockholm tog riksdagen ställning till senare, då det beslöts att de befintliga läroanstalterna där skulle bestå som självständiga högskoleenheter (UbU 1977/78: 22, rskr 1977/78: 338). Motionärerna erinrar om att utskottet i samband därmed uttalade att det var angeläget att situationen för de konstnärliga utbildningarna följdes under de närmaste åren och att det inte var uteslutet att riksdagen inom överskådlig tid kunde få anledning att ånyo behandla frågan om organisationen av de konstnärliga högskoleutbildningarna i Stockholm.

Utskottet delar motionärernas uppfattning att en översyn av utbildningarna nu bör göras. Inriktningen och dimensioneringen av de konstnärliga utbildningarna samt den institutionella organisationen för dem bör därvid belysas. Vad utskottet nu anfört bör riksdagen med anledning av motion 1980/81: 446 som sin mening ge regeringen till känna.

I motion 1980/81: 967 erinras om att regeringen i proposition 1980/81:104 aviserade *en utredning om tilldelningen av medel till högskoleenheterna från anslaget Lokala och individuella linjer och enstaka kurser*. Motionärerna anser att utredningen snarast bör sättas i gång. Frågan om hur nämnda anslag fördelas mellan högskoleenheter tas upp i motion 1980/81:559. Enligt motionärernas mening bör utbildningsinsatserna vara ett komplement till regionala satsningar inom näringslivet. Högskolan måste svara mot kraven på fortbildning och vidareutbildning inom regionen. Anslaget bör därför i viss mån fördelas i proportion till den folkmängd som resp. högskola betjänar. Motionärerna föreslår att riksdagen uttalar att en sådan proportionell fördelning skall ske.

Enligt tidigare nämnda tilläggsdirektiv till uppföljningskommittén vilka utfärdats efter det att motionerna 1980/81:559 och 967 väckts skall kommittén jämväl utreda frågan om metoder att fördela medel ur nämnda anslag. Utskottet anser att riksdagen med hänvisning härtill bör avslå motionerna.

I budgetpropositionen framhåller chefen för utbildningsdepartementet, att en grundläggande strävan i svensk ekonomisk politik i dag är att främja en strukturomvandling av näringslivet samtidigt som tillväxten i den of-fentliga sektorn begränsas. Det är enligt hans mening uppenbart att högskoleutbildning och forskning måste ingå som betydelsefulla redskap i den arsenal av instrument som behöver nyttjas för att åstadkomma den skisserade utvecklingen. I syfte att belysa de krav på högskolan som en sådan utveckling ställer både när det gäller att variera utbildningsutbudet och att öppna nya forskningsområden anmäler föredraganden att en särskild utredare skall tillkallas. I *utredningen* skall analyseras konsekvenserna för utbildnings- och forskningsverksamheten av strävanden att förbättra den svenska ekonomins utvecklings- och konkurrenskraft, vilket bl.a. kan komma att påverka strukturen inom näringslivet.

I motion 1980/81: 973 framhålls att den aviserade utredningen inte bara bör omfatta en konsekvensanalys. Den bör också kunna bygga på förut-sättningen att utbildnings- och forskningsverksamheten aktivt kan påverka strukturen inom näringslivet. Motionärerna anser även att det är nödvän-digt att utredaren får tillfälle att arbeta effektivt och skyndsamt samt att presentera förslag till åtgärder fortlöpande. Utredningsarbetet får inte ersätta den långsiktiga planering som görs inom högskolan. Den får heller inte bli en förevändning för att inte sådana åtgärder inom högskolan vidtas som är motiverade av arbetsmarknads- och industripolitiska ställningsta-ganden. Vad motionärerna anfört bör riksdagen som sin mening ge rege-ringen till känna (yrkande 1).

Utskottet vill stryka under vad föredraganden anfört om att högskoleut-bildning och forskning måste ingå som betydelsefulla redskap för att åstad-komma bl. a. en strukturomvandling i näringslivet. Utskottet är således ense med motionärerna om att utbildningen och forskningen aktivt bör kunna påverka strukturen inom näringslivet. Mot bakgrunden av att utred-ningen omfattar frågor som det är angeläget att snabbt finna lösningar på har utskottet anledning att förutsätta att utredaren får tillfälle att arbeta effektivt och att övrigt planeringsarbete inom högskolan inte hindras av utredningen. Yrkande 1 i motion 1980/81: 973 bör med hänvisning till det nu anförda avslås av riksdagen.

Grundläggande högskoleutbildning

I årets budgetproposition behandlar föredragande statsrådet de problem som antas möta högskolan i och med att de stora ungdomskullar som nu går igenom gymnasieskolan väntas öka efterfrågan på utbildning i högsko-lan under 1980-talet.

I motion 1980/81: 973 anses att det i budgetpropositionen saknas konkreta förslag med anledning av den förväntade ökade efterfrågan på utbild-nings. Motionärerna framhåller angelägenheten av att *den totala antag-*

ningskapaciteten i högskolan upprätthålls och anser att ytterligare nedskärningar av antalet utbildningsplatser i högskolan inte bör komma till stånd. De höga födelsetalen under 1960-talet bör enligt motionen inte få till konsekvens att ungdomar som fötts då får svårare att få tillträde till högskoleutbildning. Resurser som kan frigöras när årskullarna i gymnasieskolan minskar bör efter hand föras över till högskolan för att öka dimensioneringen av utbildningen där. Detta bör riksdagen som sin mening ge regeringen till känna (yrkande 3).

Utskottet behandlade frågan om dimensioneringen av högskoleutbildningen senast i samband med besparingspropositionen (prop. 1980/81: 20, UbU 1980/81:12, s. 17). Utskottet erinrade då om tidigare uttalade riktlinjer för resursplaneringen i högskolan och framhöll samtidigt att regeringen hade gett UHÅ i uppdrag att göra en analys av frågan om hur de ökade ungdomskullarna kan påverka resursbehovet för högskolan. Enligt uppgift avser UHÅ att redovisa detta uppdrag i samband med anslagsframställningen för budgetåret 1982/83.

Utskottet som utgår från att regeringen fortlöpande följer utvecklingen anser att riksdagen i avvaktan på eventuella förslag, föranledda av UHÅ:s analys, inte bör göra något uttalande med anledning av motionsyrkandet. Motion 1980/81: 973 yrkande 3 bör därför avslås av riksdagen.

I samband med beslutet om högskolereformen år 1975 tog riksdagen ställning till vissa principer för utbyggnaden av högskoleutbildningen. Några orter eller par av orter angavs i beslutet som utbyggnadsorter. I motion 1980/81:558 i denna del begärs *en utredning om effekterna av riksdagens beslut att prioritera utbyggnaden av högskoleutbildningen på dessa orter.*

Utskottet erinrar om att riksdagen vid föregående riksmöte behandlade frågan om utbyggnadsorterna och därvid lämnade en kortfattad redogörelse för den utbyggnad som skett (UbU 1979/80: 28, s. 10). Utskottet anser att för kort tid förflutit sedan högskolereformen genomfördes för att det skall vara möjligt att göra någon mera ingående analys av utbyggnadsbeslutets effekter. Riksdagen bör därför avslå motion 1980/81:558 i denna del.

En översyn av den regionala spridningen av högskoleresurserna i landet begärs i motion 1980/81: 744 (yrkande 2). Motionärerna ifrågasätter om det i nuvarande besparingsskede verkligen är meningsfullt att framgent fortsätta verksamheten vid de mindre högskolorna. Enligt motionärerna framstår det som tveksamt att bibehålla en hög regional täckningsgrad till priset av en fortsatt avtappning av de större högskolornas utbildnings- och forskningsresurser.

Utskottet vill understryka vad föredragande statsrådet uttalar i budgetpropositionen om att högskolan kommer att behöva utbilda människor för en arbetsmarknad som i slutet av 1980-talet och i början av 1990-talet

kanhända har en klart annorlunda sammansättning än dagens. Sett ur regionalpolitisk synvinkel talar mycket enligt föredraganden för att förändringarna i utbudet av högskoleutbildade till en inte oansenlig del måste planeras utifrån de skilda regionernas behov. Föredraganden framhåller att både små och stora högskolor har en viktig funktion att fylla i detta avseende. Utskottet instämmer i dessa uttalanden och kan därmed inte ansluta sig till motionärernas förslag. Yrkande 2 i motion 1980/81: 744 bör därför avslås av riksdagen.

I motion 1980/81: 558 framhålls vikten av att få till stånd en aktiv politik för *utbyggnad av högskoleutbildningen* på de prioriterade orterna. Speciellt i regioner vars näringsliv drabbats av strukturförändringar har, anser motionärerna, högskolan en viktig uppgift att fylla bl. a. för att utveckla näringslivet och därmed sysselsättningen. Utbildningen bör därför inriktas på regionens problem och behov. Förslag bör enligt motionärerna läggas fram om hur prioriteringen av högskolornas utbyggnad skall genomföras de närmaste åren.

Enligt motion 1980/81: 1286 bör de små högskolornas verksamhet inriktas på och anpassas till regionens förutsättningar och behov. Högskolorna bör vara drivkrafter i regionernas utveckling. Forskningsrön och utvecklingsresultat bör föras ut från universiteten till de små högskolorna och omsättas i utbildning av betydelse för regionen. På detta sätt skapas och förmedlas kunskaper som ger regionerna livskraft. Riksdagen bör enligt motionärerna uttala sig för en sådan inriktning av verksamheten vid de små högskolorna.

I motion 1980/81: 1469 yrkas att riksdagen skall ge regeringen till känna vad i motion 1980/81: 1468 anförs om allmänna utbildningspolitiska insatser i Värmland. Motionärerna anför att högskolan i Karlstad bör utvecklas och anpassas till den regionala arbetsmarknadens behov. Detta skall enligt motionärerna bl. a. innebära att den tekniska och naturvetenskapliga utbildningen byggs ut samt att den samhällsvetenskapliga och yrkestekniska utbildningen förstärks. Lärarutbildningen är viktig för högskolans utveckling och för att klara länets behov av kompetenta lärare. Motionärerna anser vidare att en utbyggd forskningsverksamhet vid högskolan är en förutsättning för att högskolan skall kunna utvecklas.

Utskottet delar den syn på utbildningens betydelse för regionerna som de skilda motionerna ger uttryck för. Utskottet erinrar om departementschefens i det föregående återgivna uttalande om planeringen av högskoleutbildningen och högskolans funktion i sammanhanget. Speciellt i områden där det finns regionalpolitiska svårigheter är förväntningarna på högskolan och dess möjligheter att påverka utvecklingen stora. Utskottet vill i sammanhanget framhålla att det i första hand är styrelsen för resp. högskoleenhet som svarar för planeringen av utbildningen. Regionstyrelsen samordnar planeringen av högskoleutbildningen i regionen och fördelar medel till

skilda högskoleenheter för lokala linjer och enstaka kurser. På grundval av ett samlat planeringsunderlag fattar riksdagen beslut om lokalisering av allmänna utbildningslinjer. Så t.ex. kommer frågor om lokalisering av allmänna utbildningslinjer inom sektorn för utbildning för undervisningsyrken att behandlas av riksdagen sedan regeringen tagit ställning till lärarutbildningsutredningens förslag. Det är därför enligt utskottets uppfattning inte påkallat för riksdagen att göra något uttalande med anledning av vad som anförs i motionerna om inriktning av verksamheten vid skilda högskoleenheter eller behovet av utbyggnad inom en region. Utskottet återkommer senare i detta betänkande till frågan om forskningsverksamhet vid bl. a. högskolan i Karlstad. Motionerna 1980/81:558 i denna del samt 1286 och 1469 bör med hänvisning till det anförda avslås av riksdagen.

Utbyggnaden av högskoleutbildningen i Stockholmsregionen behandlas i motion 1980/81:732. Motionären anser att den fortsatta utbyggnaden av utbildningen i regionen i första hand bör förläggas till *Södertälje*. Utskottet erinrar om att det ankommer på regionstyrelse att bedöma om kurser får förläggas till ort utanför högskoleort. Med hänvisning härtill bör riksdagen avslå motionen.

Frågan om den framtida *användningen av egendomen Nääs* behandlas f. n. av en särskild utredningsman (U 1978:08). I motion 1980/81:1304 föreslås att en hantverkshögskola inrättas på Nääs och att motionen av riksdagen överlämnas till utredningsmannen för beaktande. I 1981 års kommittéberättelse redovisas utredarens preliminära uppfattning att det torde bli mycket svårt att bygga en ny slöjdanstalt på Nääsområdet. Utredaren inriktar sig nu på att söka få fram ett förslag till hantverkshögskola för utbildning i vissa yrken. Eftersom utredaren redan undersöker en sådan lösning som motionären pläderar för anser utskottet att riksdagen bör avslå motion 1980/81:1304.

Forskning och forskarutbildning

I motion 1980/81:973 föreslås att regeringen i samband med den forskningspolitiska propositionen våren 1982 lägger fram förslag om att forskningsråden i framtiden skall få möjlighet att arbeta med *planeringsramar* (yrkande 19). Därigenom skulle forskningsrådets långsiktiga planering underlättas och det skulle vara möjligt för forskningsråden att ställa ekonomiska garantier för olika forskningsprojekt under en längre tidsperiod.

Forskningssamverkanskommittén (FOSAM) har nyligen i sitt betänkande (SOU 1980:46) Högskolan i FOU-samverkan föreslagit att ett system med fleråriga ramanslag införs för forskningsråden inom utbildningsdepartementets område i syfte att underlätta forskningsrådets långsiktiga planering. Betänkandet remissbehandlas f. n. Med hänvisning till att frågan är under beredning föreslår utskottet att riksdagen avslår yrkande 19 i motion 1980/81:973.

Regeringen bör enligt motion 1980/81:380 av riksdagen uppmanas att föreslå en omfördelning av medel för sektorsforskning till *medel för grundforskning* vid universiteten. Regeringen bör dessutom enligt motionen verka för att största möjliga del av anslagen för sektorsforskning redan nästkommande budgetår styrs till forskare som är verksamma vid universitet och högskolor. I motion 1980/81:973 yrkas att en viss del av de forskningsmedel som används för forskning och utveckling inom olika myndigheters ansvarsområden systematiskt avsätts till *riktad grundforskning* inom högskolan (yrkande 20). Detta är enligt motionärerna av så stor betydelse för forskningen att riksdagen redan nu bör ge regeringen till känna att förslag med denna inriktning bör läggas fram i samband med den forskningspolitiska propositionen.

FOSAM har i nyss nämnda betänkande behandlat frågan om sektoriell finansiering av vissa fasta resurser inom högskolan. Bakgrunden till detta förslag är bl. a. riksdagens beslut våren 1979 med innebörd att högskolan skall svara för en väsentlig del av den sektoriella forskningen (prop. 1978/79:119, UbU 1978/79:44, rskr 1978/79:391). FOSAM har i betänkandet diskuterat olika modeller för avsättning av medel för att säkerställa högskolans möjligheter att bygga upp kompetens och bedriva långsiktig kunskapsutveckling av betydelse för den sektoriellt motiverade FOU-verksamheten samt angivit förslag till lösningar. Eftersom FOSAM:s förslag f. n. bereds inom regeringskansliet, finns det ingen anledning för riksdagen att göra något uttalande i frågan. Motionerna 1980/81:380 och 973 yrkande 20 bör därför avslås av riksdagen.

Riksdagen behandlade hösten 1979 en motion om *forskning rörande Kooperation*. Utskottet framhöll i sitt betänkande 1979/80: 9 att ökad forskning inom området var angelägen samt att en systematisk uppbyggnad av forskning om Kooperation borde komma till stånd och resurser avsättas för ändamålet. Enligt utskottet ankom det på de forskningsplanerande myndigheterna att i sitt arbete göra de avvägningar som är nödvändiga för en förstärkning av forskningsområdet. Detta gav riksdagen regeringen till känna (rskr 1979/80:77).

I motion 1980/81:966 hävdas att forskning kring Kooperation är så viktig att riksdagen i den forskningspolitiska propositionen bör få tillfälle att ta ställning till uppbyggnaden av den. En modell för samfinansiering av forskningskostnaderna med konsument- och producentkooperationens företag i landet bör skapas. Ett förslag till ett forskningspolitiskt program om Kooperationen som företagsform, idé och folkrörelse bör därför läggas fram i den nämnda propositionen.

I budgetpropositionen framhåller föredragande statsrådet att regeringen gett forskningsrådsnämnden (FRN) i uppdrag att inför den kommande forskningspolitiska propositionen lämna ett underlag om innehållsliga prioriteringar i forskningsverksamheten. Mot bakgrund av utbildningsutskottets tidigare uttalanden utgår utskottet ifrån att frågan om uppbygg-

nad av forskning om Kooperation kommer att ingå i de överväganden som görs i samband med FRN:s och regeringens arbete med propositionen. Utskottet anser därför inte att riksdagen nu skall begära ett förslag av regeringen. Motion 1980/81:966 bör därför avslås av riksdagen.

En utredning av möjligheterna att *stödja forskningen vid högskolorna i Karlstad, Växjö och Örebro* föreslås i motionerna 1980/81:1688 och 1696. Vid dessa högskolor har, menar motionärerna, vuxit fram en forskningskompetens genom att lärare åtagit sig forskningsprojekt, som finansieras med anslag från olika fonder. Högskolorna behöver nu ett stöd för sin forskning, och en utredning borde kunna ge svar på frågan på vilka vägar detta skulle kunna ske. En sådan utredning borde kunna göras i anslutning till arbetet med den forskningspolitiska propositionen. I motion 1980/81:1689 föreslås att i detta sammanhang behovet uppmärksammas av att stödja den omvårdnadsforskning som Örebro läns landsting tagit initiativet till och som bedrivs i samverkan med högskolan i Örebro.

Utskottet vill först erinra om att en viktig utgångspunkt för planeringen av forskning och forskarutbildning är att fasta resurser för forskning inom högskolan koncentreras till de sex universitetsorterna samt till Luleå. Detta slogs fast senast i samband med behandlingen av proposition 1978/79:119 om vissa frågor om forskning och forskarutbildning (UbU 1978/79:44, rskr 1978/79:391). Denna huvudprincip hindrar naturligtvis inte att forskningsverksamhet bedrivs på andra högskoleorter, så som enligt motionerna sker vid högskolorna i Örebro, Växjö och Karlstad.

Vidare vill utskottet understryka att en grundtanke med all högskoleutbildning är att den skall ha möjligheter till kontakt och samspel med forskning och forskarutbildning. Regionstyrelserna disponerar innevarande budgetår drygt 11 milj. kr. för forskningsanknytning m. m. Dessa medel ger bl. a. lärare i grundläggande högskoleutbildning på skilda högskoleorter möjlighet att på olika sätt komma i kontakt med och engagera sig i forskning. Det är naturligt att forskning som kommer till stånd på detta sätt inriktas på förhållanden inom regionen. I det samspel som på detta sätt utvecklas mellan högskola och samhälle växer ofta fram ett ökat behov av forskning. En sådan samverkan kan utvecklas vidare inom ramen för de anordningar som skapats för att ge universitetslektorer och motsvarande lärare i högskolan möjlighet att forska. Innevarande budgetår disponeras drygt 12 milj. kr. för detta ändamål. Den försöksverksamhet med näringslivskontakt för forskare som FOSAM bedriver har bidragit till att stärka sambanden mellan högskolan och de små och medelstora företag och myndigheter som deltagit i försöksverksamheten.

Lärartjänstutredningen har i sitt förslag till ny arbets- och tjänsteorganisation (SOU 1980:3) Lärare i högskolan föreslagit att en rörlig resurs för forskning skapas inom varje fakultet/sektion och högskoleregion för att bl. a. bereda vetenskapligt kompetenta högskolelektorer m. fl. tid för egen

forskning. Utredningen framhåller att det är viktigt att fakultetsnämndernas regionala planeringsansvar understryks och att en samlad regional forskningsplanering stimuleras. I utredningsförslaget redovisas ytterligare förslag som är ägnade att främja samverkan i forskningsfrågor mellan högskoleenheter med och högskoleenheter utan fasta forskningsresurser. Utredningsförslaget bereds f. n. inom regeringskansliet.

Utskottet kan alltså sammanfattningsvis konstatera att flera åtgärder vidtagits eller föreslagits för att stärka sambandet mellan grundutbildning och forskning samt för att underlätta en samverkan mellan enheter med och enheter utan fast forskningsorganisation. Utskottet anser inte att det är påkallat för riksdagen att begära någon utredning för att stödja forskningen vid de i motionerna angivna högskolorna. Beredningen av lärartjänstutredningens förslag vad avser fakultetsnämndernas regionala planeringsansvar m. m. bör avvaktas. Motionerna 1980/81:1688, 1689 och 1696 bör därför avslås av riksdagen.

Riksdagen godkände våren 1979 riktlinjer för allmän och särskild behörighet till forskarutbildning (prop. 1978/79:119, UbU 1978/79:44, rskr 1978/79:391). Genomgången allmän, lokal eller individuell utbildningslinje om minst 80 poäng utgör krav för allmän behörighet. De särskilda förkunskapskraven skall relateras till forskarstudier inom ett bestämt ämnesområde och utformas så att de garanterar kvalitet i forskarutbildningen. Endast förkunskaper som är nödvändiga skall krävas. De särskilda förkunskapskraven fastställs lokalt för varje ämnesområde enligt riktlinjer som fastställs centralt.

UHÄ har hos regeringen väckt förslag om *ändring av behörighetsbestämmelserna för forskarutbildning*. Enligt detta förslag skall – utöver de krav som tidigare angivits för allmän och särskild behörighet till forskarutbildning – fordras för att antagas till forskarutbildning i ett visst ämne att den sökande bedöms äga sådan förmåga i övrigt som behövs för att genomgå utbildningen.

I motion 1980/81:973 framhålls att en skärpning, i enlighet med UHÄ:s förslag, av behörighetskraven för tillträde till forskarutbildningen tyder på att det finns kvalitetsbrister på grundutbildningsnivån. Kvalitetskravet på 60-poängsnivån i grundutbildningen bör upprätthållas, och steget över till forskarutbildningen skall föregås av rådgivning och vägledning. Först om dessa åtgärder visar sig otillräckliga bör man överväga att skärpa kravet på tillträde till forskarutbildningen (yrkande 15).

UHÄ:s förslag bereds f. n. inom regeringskansliet. I avvaktan på beredningen av ärendet bör yrkande 15 i motion 1980/81:973 avslås.

Frågan om *ökade resurser för handledning av forskarstuderande* tas upp i motion 1980/81:973. Motionärerna anser att konkreta förslag bör läggas fram för att komma till rätta med bristen på handledningsresurser (yrkande 16).

UHÄ belyser i sin anslagsframställning för budgetåret 1981/82 situationen för de forskarstuderande. UHÄ framhåller att åtgärder för att förbättra genomströmningen i forskarutbildningen är nödvändiga, i första hand avseende de humanistiska och samhällsvetenskapliga fakulteterna. Därför behövs ökade handledningsresurser och fler utbildningsbidrag för dem som befinner sig under utbildning. Det åligger enligt UHÄ:s mening fakultetsnämnderna att begränsa antagningen av forskarstuderande så att inte resurserna ytterligare tunnas ut. Det är vidare enligt UHÄ angeläget att kontakterna med de forskarstuderande vid varje institution förbättras och att den individuella studieplaneringen intensifieras.

I budgetpropositionen lägger föredragande statsrådet fram förslag om ökade basresurser för forskningen inom flertalet fakultetsområden. Dessa medel kan disponeras för att bl. a. bestrida kostnader för handledning. Vidare föreslår föredraganden en ökning av antalet utbildningsbidrag. Dessa åtgärder är enligt utskottets mening ägnade att förbättra förhållandena inom forskarutbildningen. Myndigheterna måste emellertid – som UHÄ också framhållit – i sin planering räkna med att handledningsresurserna även i fortsättningen kommer att vara begränsade och att bristen på effektivitet i forskarutbildningen måste mötas också med andra åtgärder. Av UHÄ:s redogörelse framgår att åtskilligt kan göras lokalt för att förbättra situationen för de forskarstuderande och att UHÄ arbetar vidare med frågan. Det finns därför enligt utskottets mening inte anledning för riksdagen att göra något uttalande med anledning av motionsyrkandet. Yrkande 16 i motion 1980/81: 973 bör därför avslås av riksdagen.

Vissa allmänna frågor

Frågan om *vakanta utbildningsplatser i högskolan* behandlas i motion 1980/81: 1677. Motionärerna framhåller att skillnaden mellan tillhanda-hållna och utnyttjade årsstudieplatser i UHÄ:s redovisning i anslagsframställningen för budgetåret 1981/82 tyder på att avbrott i utbildningen är vanliga. Detta medför onödiga kostnader för statsverket. Sannolikheten talar för, menar motionärerna, att avbrotten i studierna äger rum företrädesvis under första delen av utbildningstiden. Motionärerna föreslår att uppkomna vakanser fram till början av andra studietermen fylls av sådana studerande som vid den ordinarie antagningen inte erhållit plats på önskad utbildningslinje.

När UHÄ avslutat den centrala antagningen, överlämnas eventuellt obesatta platser till lokal antagning. Den lokala antagningen görs i första hand i enlighet med den av UHÄ upprättade reservlistan, i andra hand i friare former. Varje högskolestyrelse bestämmer den tidpunkt när lokal antagning senast får ske. Om plats på linje blir ledig till följd av studieavbrott eller av annan anledning, kan studerande antas till senare del av

linjen. Den sökande måste, för att kunna antas, vara behörig till utbildningen och kunna visa att han gått igenom utbildning som svarar mot den tidigare delen av linjen. Utskottet kan alltså konstatera att några formella hinder att fylla utbildningsplatser med behöriga sökande inte finns. UHÄ har också enligt vad utskottet erfarit uppmanat de lokala högskoleenheterna att sprida kännedom om lediga utbildningsplatser och möjligheterna att antas till sådan plats.

Utskottet har vidare inhämtat att UHÄ i vissa fall gör en överantagning av sökande, vilken grundar sig på resp. högskoleenhets bedömning av det erfarenhetsmässiga bortfallet av studerande under utbildningstidens första del. UHÄ överväger vidare vissa ändringar i rutinerna för reservantagning i syfte att uppnå ett bättre utnyttjande av nybörjarplatserna.

Vad därefter angår outnyttjade årsstudieplatser i högskolan och frågan i vilken utsträckning dessa medför att resurser förblir outnyttjade har utskottet inhämtat följande. Resurser för de allmänna utbildningslinjerna är i allmänhet beräknade efter ett visst erfarenhetsmässigt bortfall av studerande. På vissa utbildningslinjer, företrädesvis inom de tidigare filosofiska fakulteternas område, kan outnyttjade resurser användas för att ge utbildning i form av enstaka kurser. Om organisationen under en längre tid visar sig för omfattande i förhållande till efterfrågan på utbildning, övervägs en indragning av resurser inom ramen för det reguljära planeringsarbetet.

Utskottet anser att det är viktigt att resurserna för utbildningen inom högskolan används effektivt och att befintliga utbildningsplatser utnyttjas. Utskottet utgår ifrån att utbildningsmyndigheterna både centralt och lokalt även fortsättningsvis vidtar de åtgärder som är möjliga för att uppnå ett effektivt resursutnyttjande. Utskottet anser därför inte att det finns anledning för riksdagen att göra något uttalande i frågan. Motion 1980/81: 1677 bör följaktligen avslås av riksdagen.

I motion 1980/81: 1713 framhålls att den sneda könsfördelningen när det gäller innehav av bl. a. högre tjänster för forskning innebär att den framtida forskningen kommer att domineras av män. Därmed kan enligt motionärerna den stora resurs som kvinnors kunskaper och erfarenheter ger inte tas till vara. Det är därför, menar motionärerna, nödvändigt att de förslag om *jämställdhet* som UHÄ lagt fram beaktas vid regeringens fördelning av anslag (yrkande 10). Dessutom bör forskning om arbetsmiljön på områden som är kvinnodominerade intensifieras (yrkande 11).

I juli 1977 redovisade UHÄ ett handlingsprogram för jämställdhet inom högre utbildning och forskning (UHÄ-rapport 1977: 4). Rapporten var i första hand avsedd att sprida kännedom om det arbete som UHÄ avsåg att bedriva och de initiativ som UHÄ ämnade ta inom området.

En av UHÄ tillsatt arbetsgrupp för jämställdhetsforskning har sedermera i en rapport (UHÄ-rapport 1979: 16) lagt fram förslag om ökad jämställdhetsforskning. Rapporten har remissbehandlats. Mot denna bakgrund har

UHÄ i anslagsframställningen för budgetåret 1981/82 lagt fram förslag om medel dels för en tjänst i jämställdhetsforskning vid universitetet i Uppsala, dels för uppbyggnad av basorganisationen för jämställdhetsforskning vid universitetet. UHÄ avser att fortsätta beredningen av arbetsgruppens förslag och lägga fram ytterligare förslag senare.

Föredragande statsrådet tar i budgetpropositionen upp frågan om resurser för jämställdhetsforskning. Han beräknar medel för fortsatt verksamhet inom detta forskningsområde vid universitetet i Uppsala och förutsätter att UHÄ och berörda forskningsråd i sina anslagsframställningar för budgetåret 1982/83 kommer att lägga fram förslag som leder till en fastare ställning för forskningen kring jämställdhets- och kvinnofrågor. Vidare beräknas i enlighet med UHÄ:s förslag 200 000 kr. för basorganisationen för jämställdhetsforskning.

Forskning om jämställdhet bedrivs bl. a. på initiativ av Riksbankens jubileumsfond som har tillsatt en s. k. områdesgrupp för jämställdhetsforskning med uppgift att initiera och stimulera sådan forskning. Humanistisk-samhällsvetenskapliga forskningsrådet (HSFR) har i sin anslagsframställning för budgetåret 1981/82 angett att jämställdhetsforskning är ett angeläget område där det behövs en bredare satsning.

Arbetslivscentrum skall enligt sin verksamhetsplan koncentrera jämställdhetsforskningen till jämställdhetsproblem med facklig anknytning och därvid särskilt uppmärksamma de lågavlönades och lågutbildades problem. I alla projekt inom arbetslivscentrum skall frågan om jämställdhet beaktas om den är av betydelse i sammanhanget. Projekt som rör arbetsmiljön på kvinnodominerade områden finns inom den forskning som bekostas av såväl Riksbankens jubileumsfond som arbetslivscentrum.

Utskottet delar motionärernas uppfattning att det är angeläget att kravet på jämställdhet beaktas både i planeringen och vid genomförandet av högre utbildning och forskning. Av vad som nu redovisats framgår att skilda åtgärder vidtagits eller planeras för att stärka jämställdheten inom högskolan. Något uttalande från riksdagens sida med anledning av motionsyrkandena anser utskottet inte nödvändigt. Motion 1980/81: 1713 yrkandena 10 och 11 bör därför avslås av riksdagen.

I motion 1980/81: 1319 hemställs om förslag om *avskaffande av betygen inom högskolan* (yrkande 2 d). Motionärerna anför att den flergradiga betygsskalan inom högskolan bör försvinna till förmån för skalan underkänt/godkänt.

Riksdagsbeslutet år 1975 om högskolan innebär att man skall eftersträva en större enhetlighet i betygssättningen inom de olika högskoleutbildningarna. UHÄ, i vissa fall i samråd med skolöverstyrelsen (SÖ), anger i samband med fastställande av utbildningsplaner vilket betygssystem som skall användas vid varje linje. I fråga om flera utbildningslinjer gäller f. n. att endast betygen underkänd och godkänd skall användas, dvs. den graderade betygsskalan har slopats.

Utskottet anser att riksdagen med hänvisning till det anförda bör avslå yrkande 2 d i motion 1980/81: 1319.

I samma motion föreslås vidare att alla styrelser inom högskolan skall utses av dem som är verksamma inom högskolan i en gemensam valkorporation (yrkande 2 e) samt att elektorsförsamlingarna och *kårobligatoriet* skall *avskaffas* (yrkandena 2 f och 2 g).

Riksdagen beslöt våren 1979 efter förslag av regeringen (prop. 1978/79: 100 bil. 12, UbU 1978/79: 25, rskr 1978/79: 244) att det obligatoriska medlemskapet i studerandesammanslutning skulle bestå tills vidare i den utsträckning som då gällde. Regeringen uppdrog därefter åt UHÄ att följa tillämpningen av reglerna och lämna eventuella förslag till ändringar. Inom UHÄ har nyligen utarbetats ett förslag till ändring av gällande ordning, som innebär att obligatoriet kommer att omfatta samtliga studerande inom den statliga delen av högskolan. Om förslaget genomförs, kommer elektorsförsamlingen att kunna avskaffas. Förslaget remissbehandlas f. n. På grundval av de synpunkter som kommer in avser UHÄ att under hösten 1981 lägga fram förslag till regeringen i frågan. I avvaktan härpå anser utskottet att någon ändring av gällande bestämmelser i de avseenden som motionsyrkandena berör inte bör göras. Motion 1980/81: 1319 yrkandena 2 e, 2 f och 2 g bör därför avslås av riksdagen.

Frågor underställda riksdagen i budgetpropositionen

Riksdagen har tidigare under detta riksmöte godkänt en besparing om 15 milj. kr. avseende *lokalkostnaderna vid högskoleenheterna* under budgetåret 1981/82 (prop. 1980/81: 20, UbU 1980/81: 15, rskr 1980/81: 120).

Byggnadsstyrelsen och UHÄ utreder f. n. frågan om hur besparingen skall genomföras. Enligt budgetpropositionen är den angivna besparingen om 15 milj. kr. ett uttryck för den totala besparingseffekt som eftersträvas. Föredragande statsrådet föreslår därför att riksdagen bemyndigar regeringen att slutligt avgöra huruvida besparingen bör tas ut inom lokalkostnadsanslaget eller genom andra generella besparingsåtgärder.

Utskottet finner att det är angeläget att den avsedda besparingen om 15 milj. kr. inom lokalkostnadsanslaget genomförs. Skulle denna besparing inte kunna realiseras i full omfattning under budgetåret 1981/82, bör regeringen återkomma till riksdagen med kompletterande besparingsförslag så att den samlade besparingseffekten inom anslagen till högskolan under budgetåret 1981/82 inte blir mindre än vad riksdagens beslut innebär. Detta bör riksdagen som sin mening ge regeringen till känna.

Riksdagen beslöt vid föregående riksmöte att *utbildningsstandarden inom det tidigare området med fritt tillträde* i högskolan skulle höjas genom ett påslag om sammanlagt 18 milj. kr. under budgetåren 1980/81, 1981/82 och 1982/83 (prop. 1979/80: 100 bil. 12, UbU 1979/80: 28, rskr 1979/

80: 292). För innevarande budgetår beräknades ett påslag om 8 milj. kr. och för vart och ett av de två följande budgetåren 5 milj. kr. I överensstämmelse med förslagen i besparingspropositionen beslöt riksdagen om en minskning av anslaget till enstaka kurser med 6 milj. kr. motsvarande 855 årsstudieplatser (prop. 1980/81: 20, UbU 1980/81: 15, rskr 1980/81: 120). I budgetpropositionen beräknas nu en reduktion med ytterligare 1 588 000 kr. eller 207 årsstudieplatser. Detta innebär en minskning med sammanlagt 1 062 årsstudieplatser budgetåret 1981/82. Härav beräknas 220 årsstudieplatser falla inom det tidigare området med fritt tillträde. Den tidigare beräknade kostnaden för standardhöjningen kan därmed enligt föredraganden statsrådet reduceras från tidigare beräknade 5 milj. kr. till 4 650 000 kr. Utskottet har inget att erinra mot vad som anförts i budgetpropositionen i denna fråga.

Utskottet tillstyrker ett bemyndigande till UHÄ, i enlighet med budgetpropositionens förslag, att bestämma hur stor del av sektorsanslagen för grundläggande högskoleutbildning som skall disponeras för att bestrida vissa kostnader för *särskilda handikappändamål*.

I statsbudgeten finns ett särskilt anslag för *kurser i svenska språket för icke svensktalande studerande m.fl.* I årets budgetproposition föreslås att de medel som finns under anslaget fördelas mellan sektorsanslagen för grundläggande högskoleutbildning. Utskottet föreslår att riksdagen godkänner anslagsomläggningen.

Utskottet tillstyrker förslaget om att regeringen eller den myndighet regeringen förordnar övergångsvis får medge *överföringar mellan anslag* i statsbudgeten eller mellan anslagsposter som underställts riksdagen. Bemyndigandet bör avse budgetåret 1981/82.

Föredraganden statsrådet föreslår vidare att ett nytt *debiteringssystem för det datorbaserade administrativa systemet för forskningsbiblioteken, LIBRIS*, börjar tillämpas under budgetåret 1981/82. Den förändrade ordningen innebär bl. a. att huvuddelen av kostnaderna för driften av LIBRIS fr. o. m. nästa budgetår skall bestridas av de högskoleenheter m. fl. som utnyttjar systemet. Utskottet tillstyrker de riktlinjer för finansieringen av driftkostnaderna som angivits i budgetpropositionen.

Regeringen har slutligen berett riksdagen tillfälle att ta del av vad föredraganden anför om provisorisk ordning för antagning av studerande som utlottats två gånger. Utskottet har inte funnit anledning till uttalande i frågan.

Hemställan

Utskottet hemställer

1. att riksdagen beträffande målsättningar för den högre utbildningen avslår motion 1980/81: 1319 yrkande 1,
2. att riksdagen beträffande översyn av högskolans organisation m.m. avslår motionerna 1980/81: 257, 1980/81: 379, 1980/81: 744 yrkandena 1, 3 och 4 samt 1980/81: 746 yrkande 1,
3. att riksdagen beträffande översyn av de konstnärliga utbildningarna med anledning av motion 1980/81: 446 som sin mening ger regeringen till känna vad utskottet anför,
4. att riksdagen beträffande utredning om anslaget Lokala och individuella linjer och enstaka kurser avslår motionerna 1980/81: 559 och 1980/81: 967,
5. att riksdagen beträffande utredning om utbildnings- och forskningsverksamheten avslår motion 1980/81: 973 yrkande 1,
6. att riksdagen beträffande den totala antagningskapaciteten i högskolan avslår motion 1980/81: 973 yrkande 3,
7. att riksdagen beträffande utredning om effekterna av utbyggnaden av högskoleutbildningen på vissa orter avslår motion 1980/81: 558 i denna del,
8. att riksdagen beträffande översyn av den regionala spridningen av högskoleresurserna avslår motion 1980/81: 744 yrkande 2,
9. att riksdagen beträffande utbyggnaden av högskoleutbildningen m.m. avslår motion 1980/81: 558 i denna del samt motionerna 1980/81: 1286 och 1980/81: 1469,
10. att riksdagen beträffande utbyggnaden av högskoleutbildningen i Södertälje avslår motion 1980/81: 732,
11. att riksdagen beträffande användningen av egendomen Nääs avslår motion 1980/81: 1304,
12. att riksdagen beträffande planeringsramar för forskningsråden avslår motion 1980/81: 973 yrkande 19,
13. att riksdagen beträffande medel för grundforskning avslår motion 1980/81: 380,
14. att riksdagen beträffande riktad grundforskning avslår motion 1980/81: 973 yrkande 20,
15. att riksdagen beträffande forskning rörande Kooperation avslår motion 1980/81: 966,
16. att riksdagen beträffande stöd till forskning vid vissa högskoleenheter avslår motionerna 1980/81: 1688, 1980/81: 1689 och 1980/81: 1696,
17. att riksdagen beträffande ändring av behörighetsbestämmelserna för forskarutbildning avslår motion 1980/81: 973 yrkande 15,
18. att riksdagen beträffande ökade resurser för handledning av forskarstuderande avslår motion 1980/81: 973 yrkande 16,

19. att riksdagen beträffande vakanta utbildningsplatser i högskolan avslår motion 1980/81: 1677,
20. att riksdagen beträffande jämställdhet m. m. avslår motion 1980/81: 1713 yrkandena 10 och 11,
21. att riksdagen beträffande avskaffande av betygen inom högskolan avslår motion 1980/81: 1319 yrkande 2 d,
22. att riksdagen beträffande avskaffande av kårobligatoriet m. m. avslår motion 1980/81: 1319 yrkandena 2 e, 2 f och 2 g,
23. att riksdagen beträffande lokalkostnaderna vid högskoleenheterna med anledning av proposition 1980/81: 100 som sin mening ger regeringen till känna vad utskottet anfört,
24. att riksdagen beträffande den fortsatta höjningen av resursstandarden inom det tidigare utbildningsområdet med fritt tillträde till högskolan godkänner vad som anförts i proposition 1980/81: 100,
25. att riksdagen beträffande planering av åtgärder för särskilda handikappändamål godkänner vad som anförts i proposition 1980/81: 100,
26. att riksdagen beträffande medelsanvisningen till vissa kurser för utländska studerande godkänner vad som anförts i proposition 1980/81: 100,
27. att riksdagen bemyndigar regeringen att besluta om omföringar mellan anslag för högskolan m. m. i enlighet med vad som förordats i proposition 1980/81: 100,
28. att riksdagen beträffande riktlinjer för finansieringen av driftkostnaderna för LIBRIS-systemet godkänner vad som anförts i proposition 1980/81: 100,
29. att riksdagen lägger till handlingarna vad som anmälts i proposition 1980/81: 100 om provisorisk ordning för antagning av studerande som utlottats två gånger.

Stockholm den 19 mars 1981

På utbildningsutskottets vägnar
STIG ALEMYR

Närvarande vid ärendets behandling: Stig Alemyr (s), Bengt Wiklund (s), Jörgen Ullenhag (fp), Lars Gustafsson (s), Rune Rydén (m), Helge Hagberg (s), Sven Johansson (c), Lennart Bladh (s), Birgitta Rydle (m), Lena Hjelm-Wallén (s), Kerstin Göthberg (c), Ann-Cathrine Haglund (m), Margot Wallström (s), Christina Rogestam (c) och Olle Grahn (fp).

Reservationer

Stig Alemyr, Bengt Wiklund, Lars Gustafsson, Helge Hagberg, Lennart Bladh, Lena Hjelm-Wallén och Margot Wallström (alla s) har avgivit följande reservationer:

1. Den totala antagningskapaciteten i högskolan (mom. 6)

Reservanterna anser

dels att den del av utskottets yttrande som på s. 8 börjar "Utskottet som" och slutar "av riksdagen" bort ha följande lydelse:

Det är enligt utskottets mening angeläget att i största möjliga utsträckning upprätthålla den totala antagningskapaciteten inom den grundläggande högskoleutbildningen. Ytterligare nedskärningar av antalet antagningsplatser bör därför inte komma till stånd. Mot bakgrunden av det ökade antalet ungdomar i högskoleålder under de närmaste åren finns det i stället skäl att öka antalet antagningsplatser för utbildningar som är yrkesinriktade och kan förväntas leda till arbete. Om den totala dimensioneringen blir oförändrad eller t.o.m. fortsätter att minska kommer konkurrensen till högskolan att öka. Det blir därmed svårare för ungdomar födda under mitten av 1960-talet att få högskoleutbildning. Svängningar i födelsetalen bör enligt utskottets mening inte få sådana konsekvenser. En ökad konkurrens skulle också skärpa den sociala snedrekryteringen.

Utskottet ser det därför som angeläget att den fortsatta högskoleplaneringen inriktas på att öka utbildningskapaciteten i högskolan på utbildningar där ett framtida arbetsmarknadsbehov kan förväntas. Ökningen bör vara tillfällig med hänsyn till det stora antalet ungdomar i högskoleålder under de närmaste åren. I takt med att antalet ungdomar i gymnasieskolan minskar bör resurser överföras från denna skolform till högskolan för att finansiera ökningen av antalet årsstudieplatser där.

Vad utskottet nu anfört bör riksdagen med anledning av motion 1980/81: 973 yrkande 3 som sin mening ge regeringen till känna.

dels att utskottets hemställan under 6 bort ha följande lydelse:

6. att riksdagen beträffande den totala antagningskapaciteten i högskolan med anledning av motion 1980/81: 973 yrkande 3 som sin mening ger regeringen till känna vad utskottet anfört,

2. Ändring av behörighetsbestämmelserna för forskarutbildning (mom. 17)

Reservanterna anser

dels att den del av utskottets yttrande som på s. 13 börjar "UHÄ:s förslag" och slutar "1980/81: 973 avslås" bort ha följande lydelse:

Utskottet anser att en sådan ändring av behörighetsbestämmelserna som

UHÄ föreslagit inte är godtagbar. Ett nytt behörighetskrav med en så allmän formulering som den UHÄ lagt fram, ger enligt utskottets mening utrymme för ett betydande godtycke. Detta bedömer utskottet som synnerligen olyckligt. Utskottet anser vidare att tillträde till forskarutbildning skall föregås av rådgivning och vägledning samt att behörighetskraven, som skall garantera kvalitet i forskarutbildningen, skall åstadkommas genom att kvalitetskravet på grundutbildningsnivån upprätthålls. Vad utskottet nu anfört bör riksdagen med bifall till motion 1980/81:973 yrkande 15 som sin mening ge regeringen till känna.

dels att utskottets hemställan under 17 bort ha följande lydelse:

17. att riksdagen beträffande ändring av behörighetsbestämmelserna för forskarutbildning med bifall till motion 1980/81:973 yrkande 15 som sin mening ger regeringen till känna vad utskottet anfört,

3. Ökade resurser för handledning av forskarstuderande (mom. 18)

Reservanterna anser

dels att den del av utskottets yttrande som på s. 14 börjar "I budgetpropositionen" och slutar "av riksdagen" bort ha följande lydelse:

Utskottet har tidigare uttalat (UbU 1978/79:44 s. 48) att utskottet ansåg det angeläget att frågan om obalans mellan tillgång och efterfrågan på handledning för forskarstuderande blev belyst och att det ankom på berörda myndigheter att föreslå de resursförstärkningar som de ansåg erforderliga. Av UHÄ:s anslagsframställning framgår att åtgärder för att förbättra genomströmningen i forskarutbildningen är nödvändiga och att ökade handledningsresurser behövs. De åtgärder som föreslås i budgetpropositionen i form av ökade basresurser och flera utbildningsbidrag är enligt utskottets mening inte tillräckliga för att komma till rätta med bristen på handledning för de forskarstuderande. Utskottet anser att frågan om resurser för handledning av forskarstuderande bör bli föremål för samlade konkreta överväganden.

Vad utskottet nu anfört bör riksdagen med bifall till motion 1980/81:973 yrkande 16 som sin mening ge regeringen till känna.

dels att utskottets hemställan under 18 bort ha följande lydelse:

18. att riksdagen beträffande ökade resurser för handledning av forskarstuderande med bifall till motion 1980/81:973 yrkande 16 som sin mening ger regeringen till känna vad utskottet anfört,

Särskilda yttranden

Stig Alemyr, Bengt Wiklund, Lars Gustafsson, Helge Hagberg, Lennart Bladh, Lena Hjelm-Wallén och Margot Wallström (alla s) har avgivit följande särskilda yttranden:

1. Planeringsramar för forskningsråden och resurser för grundforskning (mom. 12 och 14)

I motion 1980/81: 973 behandlas bl. a. planeringsramar för forskningsråden och resurser för grundforskning inom högskolan. Vi har i motionen föreslagit att det i den forskningspolitiska propositionen våren 1982 bör komma förslag om dels planeringsramar för forskningsråden, dels medelsavsättning till grundforskning i samband med anslagen till sektorsforskning. Vi ansluter oss till vad som anförs i motionen i dessa frågor. Efter som utskottet med hänvisning till pågående beredningsarbete i regeringskansliet ej tar ställning i sak, har vi inte funnit anledning att nu reservera oss i dessa delar.

2. Utbyggnaden av utbildningen i Värmland (mom. 16)

Med hänsyn till behovet av att stärka utbudet av grundläggande högskoleutbildning som ett viktigt led i förnyelsen av näringslivet i Värmland föreslås i motionerna 1980/81: 1468 och 1980/81: 1469 att högskolan i Karlstad förstärks och anpassas till den regionala arbetsmarknadens behov.

I sitt nu framlagda betänkande delar utskottet den syn på utbildningens betydelse för regionerna som motionerna ger uttryck för. Mot bakgrund av den gällande behandlingsordningen för inrättande av allmänna utbildningslinjer är det inte nu möjligt för utskottet att ta ställning till de krav som framförs i motionerna.

Vi vill emellertid framhålla det stora behovet att utifrån näringslivssynpunkt söka olika lösningar i syfte att vidga utbudet av utbildning vid högskolan i Karlstad. Vi förutsätter att berörda läns- och högskolemyndigheter tar konkreta initiativ härtill med målet att utarbeta ett sådant beslutsunderlag att utbyggnad av den högre utbildningen vid högskolan i Karlstad kan komma till stånd. Vid Bergsskolan i Filipstad ges teknisk utbildning på gymnasial nivå. Ett ökat utbildningsutbud bör övervägas även där.

